

बारावी रात्र (Twelfth Night): विल्यम शेक्सपियर

मराठी कथारूप अनुवाद: प्रा. डॉ. बिंदुमाधव जोशी

प्रास्ताविक:

५ शोकांतिकांच्या परिचयानंतर आपण आता शेक्सपियरच्या सुखांतिकाकडे वळू या. Julius Caesar व Antony and Cleopatra या आणखी गाजलेल्या शोकांतिका आहेत. पण आपण त्यांच्याकडे नंतर येऊ. शेक्सपियरच्या शोकांतिका पुरुष/नायक प्रधान आहेत. स्त्रीपात्रे आहेत, पण ती फार गौण आहेत. सुखांतिका स्त्री/नायिका प्रधान आहेत. गाजलेल्या ५ सुखांतिकांचा आपण क्रमाक्रमाने अभ्यास करू व जाता जाता त्यांच्याबद्दल अधिक माहिती मिळवू.

प्रमुख पात्रे:

ड्यूक ऑर्सिनो:	इलिरियाचा तरूण अधिपती; अविवाहित
सेबॅस्टियन:	मेझॅलिनमधील एक युवक; व्हायोलाचा जुळा भाऊ
व्हायोला:	सेबॅस्टियनची सुंदर, हुषार जुळी बहीण; ड्यूककडे पुरुषवेषात सेझॅरिओ या नावाने नोकरीला राहते.
एँटोनिओ:	सेबॅस्टियनला वाचवणाऱ्या जहाजाचा कप्तान; सेबॅस्टियनचा मित्र
ऑलिव्हिया:	एक सुंदर श्रीमंत उमराव स्त्री
कप्तान:	व्हायोलाला वाचवणारा जहाजाचा कप्तान; तिचा मदतनीस

कथानक:

मेझॅलिन नावाच्या शहरामध्ये सेबॅस्टियन व व्हायोला ही जुळी भावंडे रहात असतात. दोघे दिसायला खूप एकसारखे असतात. आई वडिलांच्या मृत्यूमुळे दुःखी झालेले ते दोघे प्रवासाला निघतात. त्यांचे जहाज इलिरिया नावाच्या देशाच्या किनाऱ्याजवळ खडकावर आपटून समुद्रात बुडते. जहाजाचा कप्तान व्हायोलाला शर्थीने वाचवतो व किनाऱ्यावर घेऊन येतो. सेबॅस्टियन शिडाला धरून तरंगत असताना दुसऱ्या एका जहाजाच्या एँटोनिओ नावाच्या कप्तानाच्या मदतीने थोड्याशा अंतरावर किनाऱ्याला लागतो. दोघांनाही एकमेकांच्या वाचण्याची माहिती होत नाही.

व्हायोलाला वाचवणारा कप्तान इलिरियामध्येच त्याचा जन्म व बालपण गेले असल्यामुळे तिला खूप मदत करतो. इलिरियाचा अधिपती ड्यूक ऑर्सिनो नावाचा एक तरूण उमदा माणूस असतो. त्याचे ऑलिव्हिया नावाच्या एका सुंदर व श्रीमंत उमरावपुत्रीवर प्रेम असते. तो अनेक प्रकारे तिची मनधरणी करतो; अनेक वेळा दूतामार्फत प्रेमयाचना करतो, भेटी पाठवतो, पण ती त्याला जराही अनुकूल प्रतिसाद देत नाही. तिचे वडिल व त्यानंतर लगेचच तिचा भाऊ मरण पावतात. त्यामुळे ती खूप शोकाकुल असते व ड्यूकच्या कुठल्याही दूताला भेटत नाही. ही सर्व माहिती कप्तान व्हायोलाला सांगतो. त्याच्या मदतीने ती पुरुषवेष परिधान करते व सेझॅरिओ हे नाव घेऊन ड्यूक ऑर्सिनोच्या नोकरीत राहते. सेझॅरिओ आपल्या मनमिळाऊ स्वभावामुळे, नाजूक आकर्षक

व्यक्तिमत्वामुळे व गायन व गोष्टी सांगण्याच्या कौशल्यामुळे थोड्याच दिवसात ड्यूकचा विश्वास संपादन करतो.

ड्यूक एकेदिवशी सेझॅरिओला "आपले सर्व कौशल्य वापरून ऑलिव्हियाची भेट घेऊन ये - भेट झाल्याशिवाय परत येऊ नको" असे सांगून पाठवतो. सेझॅरिओ ऑलिव्हियाच्या सर्व झिडकारण्याला दाद न देता चिवटपणे तिच्या दाराशी थांबतो व तिची भेट मिळवतो. त्याला पाहताच ऑलिव्हिया त्याच्या प्रेमात पडते व "ड्यूकच्या कामासाठी येऊ नको, पण मला भेटायचे असल्यास केंव्हाही ये" असे सांगते. तो बाहेर पडताच त्याच्या पाठोपाठ आपल्या नोकराला आपली अंगठी देऊन सेझॅरिओला ती भेट म्हणून देण्यासाठी पाठवते. सेझॅरिओ त्याचा अर्थ समजतो व मनाशी हसून ड्यूककडे परत येतो. तिचा निरोप अर्थातच तो आपल्याच मनात ठेवतो.

ड्यूक ऑर्सिनो आपल्या ऑलिव्हियावरील प्रेमाची महती सेझॅरिओला सांगतो, त्यावेळी सेझॅरिओ [व्हायोला] स्त्रीच्या प्रेमाची महती त्याला सांगतो व म्हणतो की मी जर स्त्री असतो तर तुमच्यापेक्षा अधिक प्रेम तुमच्यावर केले असते. हे सांगताना व्हायोलाच्या लक्षात येते की आपण खरोखरीच ड्यूकच्या प्रेमाच्या पडलो आहोत. ड्यूक, व्हायोला, व ऑलिव्हिया यांच्या प्रेमाचा हा त्रिकोण इथे सुरू होतो. त्याचा गुंता कसा वाढत जातो व शेवटी त्याची उकल कशी होते हे पाहणे मोठे रंजक ठरेल.

ड्यूक आपला हट्ट सोडत नाही व परत सेझॅरिओला ऑलिव्हियाकडे पाठवतो. या भेटीत ऑलिव्हिया ताबडतोब त्याचे स्वागत करते व बोलता बोलता त्याच्या वरील आपले प्रेम व्यक्त करते. सेझॅरिओ ड्यूकच्या वतीने तिची खूप रदबदली करतो पण ती त्याच्यावरील आपले प्रेम अधिकच आक्रमक करते.

ड्यूकच्या आग्रहामुळे सेझॅरिओला परत ऑलिव्हियाच्या भेटीला जावे लागते. या भेटीत एक अनपेक्षित घटना घडते. ऑलिव्हियाला भेटून बाहेर पडताच सेझॅरिओला एक अनोळखी माणूस द्वंद्वयुद्धाचे आव्हान देतो. सेझॅरिओ हा मुळात स्त्री असल्यामुळे तो या प्रसंगाला घाबरतो व मागे मागे सरकत राहतो. त्याच वेळी एक विलक्षण प्रसंग घडतो. ऍंटोनिओ नावाचा एक खलाशी पुढे होतो व तो त्या व्यक्तीचे आव्हान स्वीकारतो. दोघांची खणाखणी सुरू होणार तेवढ्यात सुरक्षा अधिकारी तेथे उपस्थित होतात. त्यांचा प्रमुख ऍंटोनिओला ओळखतो व पूर्वीच्या त्याच्या एका गुन्ह्याबद्दल त्याला ते पकडून जबरीने घेऊन जाऊ लागतात. जाता जाता ऍंटोनिओ सेझॅरिओकडे उसने दिलेल्या पैशाची मागणी करतो. सेझॅरिओला हा काय प्रकार आहे हे कळत नाही. चिडलेला ऍंटोनिओ "सेबॅस्टिअन, चांगले उपकार फेडलेस. तुला मी मृत्यूच्या तोंडातून वाचवलं, किनाऱ्यावर सुखरूप आणलं, शहरात फिरण्यासाठी पैसे दिले आणि आता माझी गरज असताना मलाच पैसे द्यायला नाही म्हणतोस. वा, सेबॅस्टिअन वा!" असे बडबडत निघून जातो. गोंधळात पडलेल्या सेझॅरिओच्या एक गोष्ट लक्षात येते की त्याचा भाऊ सेबॅस्टिअन वाचलेला असतो व हा माणूस दोघातील कमालीच्या साधर्म्यामुळे व त्याच्या पुरुषवेषामुळे त्याला सेबॅस्टिअन समजलेला असतो.

दरम्यान ऍंटोनिओने केलेल्या मदतीमुळे व दिलेल्या पैशामुळे बाजारात स्वैर फिरणारा सेबॅस्टिअन फिरत फिरत ऑलिव्हियाच्या प्रासादासमोर आलेला असतो. गलबलाटामुळे बाहेर आलेली ऑलिव्हिया त्याला सेझॅरिओ समजून प्रेमाने महालात घेऊन जाते. त्याच्याशी खूप आपुलकीने लगट करते. थोडासा मांभावलेला सेबॅस्टिअन सुखावतो व तिला अनुकूल प्रतिसाद देतो. त्याच्या अनुकूल मूडचा फायदा घेऊन ऑलिव्हिया धर्मोपदेशकाला बोलावते व झटकन आपले सेबॅस्टिअनशी लग्न उरकून घेते. तिच्या अनुमतीने थोड्या वेळाने तो ऍंटोनिओला ही गोड बातमी सांगायला जातो.

याचवेळी ड्यूक ऑर्सिनो सेझॅरिओसह ऑलिव्हियाला स्वतःच भेटायला येतो. सेझॅरिओला पाहताच ती त्याच्याशी लाडाने वागायला जाते व त्याचा पती म्हणून उल्लेख करते. तिच्या सलगीच्या वागण्याने गोंधळलेला सेझॅरिओ व सेझॅरिओच्या फसवणूकीमुळे संतापलेला ऑर्सिनो यांचा विसंवाद चालू असताना सुरक्षा अधिकारी ऍंटोनिओला घेऊन निवाड्यासाठी ड्यूकसमोर आणतात. त्याचवेळी सेबॅस्टिअन ऍंटोनिओला शोधत शोधत तेथे येतो. थोड्याच वेळात सर्व भ्रमनिरास होतो. ऑलिव्हिया-सेबॅस्टिअनच्या लग्नमुळे व सेझॅरिओचे मूळ स्त्री रूप उघड होताच ऑर्सिनो तिच्यावर भाळतो; पुरुष रूपात तिने व्यक्त केलेले तिचे प्रेम त्याला आठवते. तो तिला लग्नाची मागणी घालतो आणि व्हायोला अर्थातच ती तत्काळ मान्य करते. प्रेमविवाहाच्या सुखद वातावरणात ही सुखांतिका संपते.

शोकांतिका व सुखांतिका यांच्यातील ढोबळ फरक सांगताना एका समीक्षकाने म्हतले आहे - "सर्व शोकांतिकांचा शेवट मृत्यूने होतो, तर सर्व सुखांतिकांचा शेवट लग्नाने होतो [All tragedies end in death; all comedies end in marriage]

शेक्सपियरने 'पीटा'तील प्रेक्षकांच्या करमणुकीसाठी एक छोटे उपकथानक या नाटकात घुसडले आहे: ऑलिव्हियाचे काका सर टोबी त्यांच्या दोन मित्रांसह रात्री उशीरापर्यंत खूप दारू पिऊन रोज धिंगाणा घालतात; त्यातला एक बावळट उमराव मित्र सर टोबीच्या मदतीने ऑलिव्हियाचे प्रेम जिकण्याचा प्रयत्न करत असतो. ऑलिव्हियाचा वैयक्तिक सचीव [P.A.] मॅल्होलिओ सर टोबी व त्याच्या मित्रांना दारू पिण्याबद्दल अनेक वेळा फैलावर घेतो; तो स्वतःही वागण्यात थोडा आखडू व शिष्ट असतो. त्यामुळे हे तिघे त्याच्यावर खार खाऊन असतात. ते ऑलिव्हियाची सखी/सेविका मराया हिच्या मदतीने त्याची फजिती करण्याचे कारस्थान रचतात. ऑलिव्हिया त्याच्यावर फिदा आहे असा त्याचा गोड गैरसमज करणारे एक पत्र मराया त्याच्या वाटेत टाकते. पत्र वाचून मॅल्होलिओ हुरळतो व त्या पत्रात लिहिल्याप्रमाणे ऑलिव्हियाला तिटकारा असलेली वेषभूषा करून वेड्यासारखे सारखे हास्य करीत तिच्यासमोर येतो व फजितीचा विषय होतो. हा फजितीचा प्रसंग नाटकात खूप रंगतो.

○○○○○-----○○○○○

आपल्या प्रतिक्रिया/सूचना कळवा:

Phone: 25881194

Email: joshi.bindumadhav@gmail.com